

śrīḥ  
śrīmatē rāmānujāya namaḥ  
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ  
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra  
parabrahmaṇē namaḥ

śrīmadrāmāyaṇē vālmīkīyē ādikāvyaē ayōdhyākāṇḍē

॥ aṣṭāviṃśaḥ sargaḥ ॥

*This document has been prepared by*

*Sunder Kidāmbi*

*with the blessings of*

*śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan*

*His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam*

śrīḥ  
śrīmatē rāmānujāya namaḥ  
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ  
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra  
parabrahmaṇē namaḥ

## ॥ aṣṭāviṃśaḥ sargaḥ ॥

vanavāsē klēsaṃ varṇayatā śrīrāmēṇa sītāyāstatra  
gamanānnivāraṇam

sa ēvaṃ bruvatīm sītāṃ  
dharmajñāṃ dharmavatsalaḥ ।  
na nētuṃ kurutē buddhiṃ  
vanē duḥkhāni cintayan ॥ 2.28.1 ॥

sāntvayitvā tatastāṃ tu  
bāṣpadūṣitalōcanām ।  
nivartanārthē dharmātmā  
vākyamētaduvāca ha ॥ 2.28.2 ॥

sītē mahākulīnāsi  
dharmē ca niratā sadā ।  
ihācarasva dharmāṃ tvam  
yathā mē manasaḥ sukham ॥ 2.28.3 ॥

sītē yathā tvāṃ vakṣyāmi  
tathā kāryaṃ tvayābalē ।

vanē dōṣā hi bahavō

vasatastān nibōdha mē || 2.28.4 ||

sītē vimucyātāmēṣā

vanavāsakṛtā matiḥ |

bahudōṣaṃ hi kāntāraṃ

vanamityabhidhīyatē || 2.28.5 ||

hitabuddhyā khalu vacō

mayaitadabhidhīyatē |

sadā sukhaṃ na jānāmi

duḥkhamēva sadā vanam || 2.28.6 ||

girinirjharasambhūtā

girinirdarivāsinām |

siṃhānāṃ ninadā duḥkhāḥ

śrōtuṃ duḥkhamatō vanam || 2.28.7 ||

krīḍamānāśca visrabdhā

mattāḥ śūnyē tathā mṛgāḥ |

dr̥ṣṭvā samabhivartantē

sītē duḥkhamatō vanam || 2.28.8 ||

sagrāhāḥ saritaścaiva

paṅkavatyaṣṭu dustarāḥ |

mattairapi gajairnitya -

matō duḥkhataraṃ vanam || 2.28.9 ||

latākaṇṭakasaṅkīrṇāḥ

kṛkavākūpanāditāḥ |

nirapāśca suduḥkhāśca  
mārgā duḥkhamatō vanam || 2.28.10 ||

supyatē parṇaśayyāsu  
svayambhagnāsu bhūtalē |  
rātriṣu śramakhinnēna  
tasmād duḥkhamatō vanam || 2.28.11 ||

ahōrātram ca santōṣaḥ  
kartavyō niyatātmanā |  
phalairvrkṣāvapatitaiḥ  
sītē duḥkhamatō vanam || 2.28.12 ||

upavāsaśca kartavyō  
yathā prāṇēna maithili |  
jaṭābhāraśca kartavyō  
valkalāmbaradhāraṇam || 2.28.13 ||

dēvatānāṃ pitṛṇāṃ ca  
kartavyaṃ vidhipūrvakam |  
prāptānāmatithīnāṃ ca  
nityaśaḥ pratipūjanam || 2.28.14 ||

kāryastrirabhiṣēkaśca  
kālē kālē ca nityaśaḥ |  
caratāṃ niyamēnaiva  
tasmād duḥkhatarāṃ vanam || 2.28.15 ||

upahāraśca kartavyaḥ  
kusumaiḥ svayamāhṛtaiḥ |

ārṣeṇa vidhinā vēdyāṃ  
sītē duḥkhamatō vanam || 2.28.16 ||

yathālabdhēna kartavyaḥ  
santōṣastēna maithili |  
yatāhārairvanacaraiḥ  
sītē duḥkhamatō vanam || 2.28.17 ||

atīva vātastimiraṃ  
bubhukṣā cāti nityaśaḥ |  
bhayāni ca mahāntyatra  
tatō duḥkhatarāṃ vanam || 2.28.18 ||

sarīsrpāśca bahavō  
bahurūpāśca bhāmini |  
caranti pathi tē darpāt  
tatō duḥkhatarāṃ vanam || 2.28.19 ||

nadīnilayanāḥ sarpā  
nadīkuṭilagāmināḥ |  
tiṣṭhantyaāvṛtya panthāna -  
matō duḥkhatarāṃ vanam || 2.28.20 ||

pataṅgā vṛścikāḥ kīṭā  
daṃśāśca maśakaiḥ saha |  
bādhantē nityamabalē  
sarvaṃ duḥkhamatō vanam || 2.28.21 ||

drumāḥ kaṇṭakinaścaiva  
kuśāḥ kāsāśca bhāmini |

vanē vyākulaśākhāgrā -

stēna duḥkhamatō vanam || 2.28.22 ||

kāyaklēśāśca bahavō

bhayāni vividhāni ca |

araṇyavāsē vasatō

duḥkhamēva sadā vanam || 2.28.23 ||

krōdhalōbhau vimōktavyau

kartavyā tapasē matiḥ |

na bhētavyaṃ ca bhētavyē

duḥkhaṃ nityamatō vanam || 2.28.24 ||

tadalaṃ tē vanaṃ gativā

kṣēmaṃ nahi vanaṃ tava |

vimṛśanniva paśyāmi

bahudōṣakaraṃ vanam || 2.28.25 ||

vanaṃ tu nētuṃ na kṛtā matiryadā

babhūva rāmēṇa tadā mahātmanā |

na tasya sītā vacanaṃ cakāra taṃ

tatō'bravīd rāmamidaṃ suduḥkhitā || 2.28.26 ||

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvyē

ayōdhyākāṇḍē aṣṭāviṃśaḥ sargaḥ ||